

Bokmeldinger

Pseudo-Dionysius: The complete works. Oversatt av *Colm Luibheid* og *Paul Rorem*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press, 1987. US \$ 12,95.

I dette samleverket får man ikke bare alle Dionysios Areopagitas verker i lett tilgjengelig (i den grad teksten er lett tilgjengelig!) engelsk oversettelse, men også glimrende innledninger som plasserer Dionysios i historisk perspektiv: Jaroslav Pelikan skriver om Aeropagitas rolle i teologisk spiritualitet, Jean Leclercq om hans innflytelse (og manglende innflytelse) i middelalderen, og Karlfried Froelich om Dionysios og reformasjonen. Jeg kan ikke gi noen strengt faglig bedømmelse av oversettelse og presentasjon, men det hele virker vederheftig og stimulerer til videre arbeid, ikke bare med Dionysios, men med hele den mystiske tradisjon han har inspirert.

Vi kjenner Dionysios som et navn fra kirkehistorien, og forbin-der ham med en platoniserende negativ teologi. Det er kanskje Luthers fordømmelse som har gjort ham til en fremmed for oss. Luther kritiserte hans platonisme og advarte mot «Den mystiske teologi». Han hadde selv en tid vært under Dionysios innflytelse, sier han, men råder sine venner til å sky hans skrifter som pesten. Luthers alternativ var korsets teologi.

En fornyet kontakt med Dionysios kan være nyttig av mange grunner. For det første fordi han

har hatt en så sentral rolle i kirkens liv. Hans skrifter viderefører tendenser hos de tidligere kirkefedrene, samtidig som han blir et viktig utgangspunkt for mye av den senere mystiske teologi, både i Østkirken og i romersk katolsk og protestantisk mystikk og fromhet. For det andre fordi vi trenger impulser til en fornyet gjennomtenkning av det teologiske språk. Den radikale negative teologi som avviser enhver mulighet til å gripe det guddommelige i våre kategorier, går sammen med en sans for symboler og fantasi som er utfordrende og stimulerende. For det tredje kan det være nyttig å minne om at Dionysios hører med til en tradisjon som står Østens religiøsitet mye nærmere enn den rasjonelle teologiske tradisjon vi selv sitter så dypt rotfestet i, enten det nå er i ortodokse eller liberale former. Kanskje en større bevissthet om den mystiske tradisjon kan hjelpe oss til å finne en sunn balanse mellom fromhetsliv, teologisk refleksjon og det aktive liv.

Notto R. Thelle

Robert S. Ellwood (red.): Eastern spirituality in America: Selected writings. New York: Paulist Press, 1987. US \$16,95.

Ellwoods bok er ledd i en større serie som søker kildene for nord-amerikansk spiritualitet. Mens resten av serien konsentrerer seg om de to sentra i amerikansk religion, Europa (med Wittenberg, Geneve og Rom) og Det hellige land, trekker Ellwood frem noen av de viktigste inspirasjonskildene fra asia-

tisk religion, konsentrert om hinduisme, buddhisme, taoisme og teosofi.

De fleste forbinder kanskje Østens innflytelse i USA (og i Vesten) med de siste tiårenes bølge av interesse. Det er imidlertid helt misvisende. Liksom Europa, var også Amerika på 1700-tallet preget av en intens beundring for Kina, som fremsto som idealet for et rasjonelt humanistisk samfunn. På 1800-tallet våknet interessen for India, først og fremst gjennom den romantiske beundring som i USA nådde høydepunkt i de kjente transcendentalistene, Emerson og Thoreau og andre. Som organisert religiøsitet var det med Det teosofiske selskap og senere (etter Verdensreligionenes parlament i Chicago i 1893) med Vedanta-selskapet og forskjellige zen-sentra at Østen for alvor fikk fotfeste. De siste tiårenes entusiasme for østlig religiøsitet er bare en videreføring av tidligere tendenser, selv om det må sies at intensiteten og mangfoldet nok er uten sidestykke i de tidligere stadier.

Det sier seg selv at en leser med litt kjennskap til amerikansk engasjement i østlig spiritualitet vil savne vesentlige ting. Det er nesten hasardiøst å skulle gjøre et representativt utvalg på et par hundre sider. Ellwood har foretatt en forsiktig avgrensning ved å unngå det aller nyeste, representert ved nålevende forfattere, guruer og mestere. Samtidig har han unngått de tidligere stadiene av Østenbeundring (representert ved f.eks. Emerson og Thoreau). Han er heller ikke interessert i det som først og fremst lever innen de etniske gruppene av asiatiske avstamning. Tilbake står den type østlig spiritualitet som

søker inspirasjon i Østen, men samtidig har påvirket amerikanere av vestlig bakgrunn. Resultatet er stort sett en samling av mer «klassiske» representanter for Østen, fra Vivekananda (hinduismen) og Soyen Shaku (zenbuddhisme) ved århundreskiftet til Swami Bhaktivedanta (Hare Krishna) og Alan Watts (zen). Interessant er det også å merke seg at Aldous Huxley med sin «perennial philosophy» fremtrer som et talerør for hinduismen, og at utsnitt av karmelitten Thomas Mertons bok om Chuang Tzu er valgt til å representere taoismen. Hva buddhismen angår, hadde det ikke vært unaturlig å ha med noe av D. T. Suzukis skrifter, – han har nok kanskje vært den mest innflytelsesrike buddhist-«misjonær» i vestlig sammenheng. Shinryu Suzukis *Zen mind, beginner's mind* kunne også ha vært en verdig representant.

Selv hadde jeg størst glede av Ellwoods velskrevne introduksjonskapittel, hvor han på en klar og instruktiv måte trekker hovedlinjene i Amerikas forhold til østlig spiritualitet. Det anbefales på det varmeste.

Notto R. Thelle

Leonard Swidler (red.): *Towards a universal theology of religion* (Faith meets faith series). New York: Orbis Books, 1987.

John Hick og Paul F. Knitter (red.): *The myth of Christian uniqueness: Toward a pluralistic theology of religions* (Faith meets faith series). New York: Orbis Books, 1987.

De to første bindene i Orbis Books' «Faith meets faith series» er så viktige at spørsmålene som reises ikke kan feies unna i en kort bokomtale. Vi vil komme tilbake til de synspunktene som her forfektes i et nummer av NOTM som tar opp religionsteologien i større bredde, og vil derfor innskrenke oss til noen korte kommentarer.

Valget av redaktør sier mye om den linje forlaget har valgt: Å tvinge missiologer og teologer som er opptatt av religionsmøtet til å ta pluralismen på alvor, ikke bare som et historisk faktum som så kan tolkes teologisk, men som en teologisk faktum med innebygde konsekvenser i retning av relativisering av Kristushendelsen. Hovedredaktør for hele serien og medredaktør i andre bindet, Paul F. Knitter, har allerede tidligere markert seg med sin – forøvrig meget velskrevne – oversikt over kristne holdninger til andre religioner, *No other name?* (Orbis Books, 1985). Der lar han en tradisjonell *kristosentrisk* religionsteologi vike for en *teosentrisk* tenkning. Spørsmålstegnet i denne boktittelen antyder retningen han går i: Den tradisjonelle absoluteringen av Jesus som frelsens grunn for alle mennesker er ikke lenger holdbar. Han søker en teosentrisk, ikke-normativ kristologi. Redaktøren av første bind, Leonard Swidler, har i mange år arbeidet med en akademisk-teologisk religionsdialog, og argumenterer for nødvendigheten av å formulere et «økumenisk esperanto» som kan fungere som fellespråk i den videre økumeniske dialog mellom forskjellige religioner. Og medredaktøren av det andre bindet, religionsfilosofen John Hick, har markert seg i en rekke bøker hvor hovedpoenget er at den teolo-

giske påstand om kristendommen som den enestående frelsesvei må revideres. For, som Hick formulerer det i en boktittel, «Gud har mange navn».

Det er derfor ikke noe overraskende at denne tendensen kommer tydelig til uttrykk i de to bøkene som her omtales. Det dreier seg om en «universell religionsteologi» og en «pluralistisk religionsteologi», og er et oppgjør med «the myth of Christian uniqueness». I første bind er det fire teologer som formulerer spørsmålene, med kommentarer og videre diskusjon av representanter for andre religioner. I andre bind er kristne teologer alene om diskusjonen. Av kjente teologer nevnes Wilfred Cantwell Smith, Raimundo Pannikar, John B. Cobb, Jr., Hans Küng, Gordon D. Kaufman, John Hick, Langdon Gilkey, Stanley J. Samartha, Seiichi Yagi og andre.

I norsk sammenheng vil de fleste bare trekke på skuldrene av slike tendenser. Er ikke dette tanker som bare angår en liten minoritet av teologer i kirkens utkant, uten kontakt med det levende liv? Det er kanskje riktig å si at de ikke er representative for kirkene i den forstand at de gir uttrykk for noen dominerende tendens. Men samtidig er det ingen tvil om at deres tanker har støtte av en rekke teologer og ledere med sentral posisjon i mange kirker, ikke minst i USA og i Asia, både blant katolikker og protestanter. Det er således symptomatisk at nettopp Orbis Books står for utgivelsen av denne serien, et forlag som drives av en av de sterkeste katolske misjonsorganisasjonene i verden, Catholic Foreign Mission society of America (populært kalt Maryknoll, etter deres sentrum i New York).

Man skal ikke være mye av en profet for å se at nettopp spørsmålet om religionspluralisme og det enestående ved Kristushendelsen vil være det brennende punkt i misjonsdebatten i årene frem mot årtusenskiftet. I stedet for å gå i detalj, kan dette kanskje summeres opp i den utfordringen som rettes til den katolske teologen Hans Küng. Han har i mange år vært opptatt av møtet med andre religioner, og har forsøkt å markere seg ved å forsøke å kombinere en radikal åpenhet med en kristosentrisk teologi som tar vare på noe av det umistelige i kirkelig kristendom. Paul F. Knitter føler at Küng har gått et stykke på vei, men ikke langt nok. Er han villig til å slå følge og gå over «det teologiske Rubicon»? Küngs «Rubicon» betyr ifølge Knitter å ta de fulle konsekvenser av den vandring han allerede har begynt i dialogen med andre religioner: Nå må han klart anerkjenne at andre religioner kan ha en frelsende rolle i historien på linje med kristendommen, og at der kan være andre frelsere og åpenbarere ved siden av og på linje med Jesus Kristus. Küng ser ikke ut til å være villig til å krysse dette Rubicon, men spørsmålet vil etterhvert bli presset inn på mange andre. Da kreves ikke bare en avvisning, men en gjennomtenkt begrunnelse.

Notto R. Thelle

Ruy O. Costa (red.): One faith, many cultures: Inculturation, indigenization, and contextualization (The Boston Theological Institute Annual Series). Maryknoll: Orbis Books, 1988.

Denne samlingen av artikler om misjon og inkulturisering/stedegjørelse/kontekstualisering er resultat av en større konferanse ved Boston Theological Institute i 1986. Bidragsyterne står for en økumenisk og faglig bredde, og selv om de fleste kommer fra De forente stater, har mange erfaring fra andre verdensdeler og har solid bakgrunn for å behandle problemet.

Boken nærmer seg temaet fra en rekke forskjellige kanter. De første par innleggene er en mer prinsipiell diskusjon om terminologien, noe som skjerper forståelsen, men kanskje ikke bringer så mye nytt. Hovedtendensen går i retning av å problematisere den tradisjonelle tanken om stedegjørelse. Den har gjerne vært forstått som forsøket på å formidle evangeliets kjerne eller essens, avkledd de vestlige former og ikledd de forskjellige kulturers ytringsformer. Et budskap kan ikke så enkelt skilles fra den kontekst den ble formet i, og den prosess av gjensidig påvirkning som skjer der hvor idéer og tradisjoner møtes, er altfor komplisert og dialektisk til å beskrives på enkle formulærer.

Så følger historiske perspektiver som behandler virksomheten til Roberto de Nobili i India og Bartolomé de las Casas i Sentralamerika. Andre innlegg diskuterer kontekstualisering utfra et kristologisk perspektiv. Omtrent halve boken presenterer case studies fra den tredje verden (Kuba, Latinamerika forøvrig, og Kamerun) og fra De forente stater (afro-amerikanske og spanske grupper, og storbykulturen).

Boken inneholder mange fine observasjoner og interessante refleksjoner. En norsk leser vil kanskje oppleve boken som litt for mye

preget av den amerikanske (USA) konteksten. Selv om andre deler av verden berøres i diskusjonene, er det fremfor alt de amerikanske kontinentene som er i fokus for interessen. Men leseverdig er boken absolutt!

Notto R. Thelle

Maggie Ross: The fountain and the furnace: The way of tears and fire. New York: Paulist Press, 1987. US \$12,95.

Dette er en bok som setter spor i sinn. Den er velskrevet, rik på tanker, følelser, poesi. Den kombinerer fromhet og teologisk refleksjon på en måte som får det til å gå opp for en hvor fattige våre fromhetstradisjoner er. Jeg sier ikke at vi ikke har verdifulle tradisjoner, - vi har nok mer enn det vi er klar over. Men både nedarvet pietistisk og nyere karismatisk fromhet mangler kombinasjonen av enfoldig hengivenhet på den ene side og dybde og rikdom og dristighet i refleksjon, opplevelse og uttrykksformer på den annen.

Maggie Ross' bok handler på en måte om én eneste ting: den enkle og fundamentale innsikt som forstår den kristne vei som en etterfølgelse av ham som «uttømte seg selv» (Fil 2, 5-9). Hennes Gud er en *kenotisk* Gud (*kenose* betyr uttømmelse), en som viser sin sanne guddommelighet i Ham som ga avkall på makt og guddommelighet. Veien til Gud går gjennom en prosess hvor mennesket «tømmes» for å bære den guddommelige flamme. De sentrale begrepene blir inkarnasjon, fornedrelse og tjeneste, kors. Det dreier seg om troens funda-

menter. Dette samler forfatteren i det hun kaller «the way of tears», slik bokens undertittel antyder. «Tears are always a sign that we are struggling with power of one sort or another: the loss of ours; the entering of God's» (s. 14). Tårer er et tegn på at man har berørt virkeligheten, eller er berørt av virkeligheten. Tårer er et tegn på at det ødelagte heles. «Tears are the body's participation in God's indwelling life in the person» (s. 227).

Det meste av boken er en videreføring av disse grunninnsiktene. Det enkle utfoldes i stort mangfold. Det som overrasker, er at det er mulig å skrive en bok på 341 sider om disse ting uten å bli anmassende og sentimental og trettende. En av årsakene er nok at forfatteren beveger seg på mange plan. Det er for det første en dypt personlig bok som uten å bli privat reflekterer et menneskes åndelige kamp. Det er en teologisk bok som uten å bli doserende øser av kirkens rike kilder, mest fra den gamle syriske kirkes skrifter, fremfor alt Ephrem (4. årh.). Det er en kontemplativ bok som bevisst leder leseren inn i troens hengivelse. Deler av boken kan faktisk leses som oppbyggelsesbok. Det er en poetisk bok, ikke bare fordi den formidler poesi og poetisk språkbruk, men i sin billedrikdom og symbolbruk vekker sansen for teologi som lovsang. Og endelig, den gir rom for det mysterium som lever i stillheten. Forfatteren spør selv hva som er bokens bindeledd. «After some reflection I think it is silence: the quality of silence, the kinds of silence, the uses of silence, the ability to live in the right kind of silence alone and in relationships. In fact, one might even say that salvation is about silence» (s. 17).

Notto R. Thelle